

Αχιλλέας Μητσός

Ευρωπαϊκή Πολιτική Έρευνας και Ελληνικά Πανεπιστήμια

Ομιλία στο συνέδριο του Ιστορικού Αρχείου του Πανεπιστημίου Αθηνών, «Πανεπιστήμιο και μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα: Ιστορικές προσεγγίσεις», Αθήνα, 7-8 Ιουνίου 2007

Το θέμα της εισήγησης μου είναι «Ευρωπαϊκή Πολιτική Έρευνας και Ελληνικά Πανεπιστήμια». Ως εκ τούτου το ζήτημα που θα αναλυθεί παρακάτω είναι το αν, πόσο και πώς επηρέασε και επηρεάζει η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, και πιο συγκεκριμένα η Ευρωπαϊκή πολιτική έρευνας, το ελληνικό δημόσιο πανεπιστήμιο και την όποια μεταρρυθμιστική του πορεία. Προς αυτή την κατεύθυνση θα επιχειρηθεί να εξετασθούν οι βασικές συνιστώσες αυτής της πολιτικής, καθώς και η εξέλιξή τους.

Ας σημειώσω ευθύς εξαρχής ότι η περίπτωση της ευρωπαϊκής ερευνητικής πολιτικής δεν είναι ίδια με εκείνη της εκπαιδευτικής πολιτικής. Αυτό που πρέπει πάντοτε να τονίζεται ως προς την τελευταία είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει, ούτε και θα μπορούσε να έχει πολιτική εκπαίδευσης. Δεν υποτιμώ διόλου την περίφημη ‘Διαδικασία της Μπολόνια’, αλλά δεν πρόκειται για κοινοτική διαδικασία, αλλά για διαδικασία καθαρά διακρατικού χαρακτήρα, που υπερβαίνει από πλευράς αριθμού συμμετοχής κατά πολύ τη συμμετοχή στην Ε.Ε. Πάνω από 50 χώρες αντιπροσωπεύτηκαν στην πρόσφατη υπουργική συνάντηση στο Λονδίνο. Η εκπαίδευση, ως πολιτική αρμοδιότητα, περιλαμβάνεται μεταξύ των λεγόμενων υποβοηθητικών ή συμπληρωματικών δημόσιων δράσεων και όχι μεταξύ εκείνων των αρμοδιοτήτων, για τις οποίες έχει αναγνωρισθεί και αποδοθεί στην Ε.Ε. αποκλειστική ή συντρέχουσα αρμοδιότητα. Η εμπορική πολιτική ή η πολιτική ανταγωνισμού, για παράδειγμα, περιλαμβάνονται μεταξύ των δημόσιων πολιτικών όπου η Ε.Ε. έχει αποκλειστική αρμοδιότητα, ενώ η ερευνητική πολιτική μεταξύ εκείνων όπου ασκεί ‘συντρέχουσα’ (‘shared’) αρμοδιότητα.

Ο τομέας της έρευνας αντίθετα αποτελεί ίσως την χαρακτηριστικότερη περίπτωση, όπου η ισορροπία ανάμεσα στο εθνικό και το ευρωπαϊκό επίπεδο είναι σαφώς μεταβαλλόμενη, και παρόλο ότι το κράτος παραμένει η κυρίαρχη πηγή πολιτικής, η Ε.Ε. αναλαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερο ρόλο. Μεγάλη σημασία εν προκειμένω είχε το γεγονός ότι από τις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, με την γνωστή σε όλους Στρατηγική

της Λισαβόνας, η έρευνα αναγνωρίζεται ως το κεντρικό στοιχείο του αναπτυξιακού λόγου και των αντίστοιχων διακηρύξεων σε κοινοτικό επίπεδο.

Χρήσιμο είναι σε αυτό το σημείο να γίνει μια σύντομη περιοδολόγηση, ώστε να γίνουν περισσότερο κατανοητές οι εξελίξεις που έχουν συντελεσθεί ως προς την πολιτική για την έρευνα από την ιδρυτική Συνθήκη μέχρι σήμερα. Έτσι, η κοινοτική δράση έχει περάσει από 5 τουλάχιστον φάσεις, όπου η *πρώτη* κατά την πρόμη μεταπολεμική περίοδο, απέδιδε σημαίνοντα ρόλο στα θέματα εξέλιξης, διαχείρισης και αξιοποίησης της πυρηνικής ενέργειας. Η αντίστοιχη κοινοτική πολιτική συνίστατο στη δημιουργία ενός συνόλου ευρωπαϊκών υπερ-εργαστηρίων, του 'Κοινού Κέντρου Έρευνας', το οποίο λειτουργεί μέχρι τις μέρες μας, αποτελώντας μοναδικό παράδειγμα ερευνητικού κέντρου που λειτουργεί ως υπηρεσία της Επιτροπής, στελεχωμένο με ερευνητές, οι οποίοι νοούνται ως υπάλληλοι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αυτή η δράση αποτελεί και την πιο συγκεντρωτική μορφή ευρωπαϊκής πολιτικής, αφού η έρευνα ασκείται απ' ευθείας στο κοινοτικό, υπερεθνικό επίπεδο.

Κατά τη *δεύτερη* φάση, στις δεκαετίες του '60 και του '70, η έμφαση δίνεται στη διακρατική διάσταση, εκτός δηλαδή μηχανισμών Ευρωπαϊκής ενοποίησης. Έτσι θεμελιώνεται η συνεργασία σε μείζονα ερευνητικά προγράμματα με τη δημιουργία ειδικών ερευνητικών ινστιτούτων (τα γνωστά CERN-πυρηνική φυσική, EMBL-μοριακή βιολογία, ESA-διάστημα, κ.ά.), αλλά και σε συγκεκριμένα ερευνητικά σχέδια (π.χ. EUREKA), πάντα όμως στη βάση της εθνικής χρηματοδότησης και υπό εθνικό έλεγχο, σε αντιδιαστολή με τα αποδιδόμενα και προερχόμενα από τον κοινοτικό προϋπολογισμό κονδύλια για έρευνα. Οι οργανισμοί αυτοί δεν αφορούν κατά οποιονδήποτε τρόπο κοινοτικούς θεσμούς, τα όργανα της Ε.Ε. δεν παρεμβαίνουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ενώ στα διοικητικά τους όργανα συμμετέχουν εκπρόσωποι των κρατών που τα απαρτίζουν.

Κατά την *τρίτη* φάση, τη δεκαετία του '80 εντοπίζονται τα πρώτα ψήγματα της κοινοτικής ερευνητικής πολιτικής με τη δημιουργία του 'Πρώτου Προγράμματος Πλαισίου'. Βάσει της κλασσικής κοινοτικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων τα 'Προγράμματα Πλαίσιο' χρηματοδοτούνται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, με τη βιομηχανία να παίζει σε αυτές τις διαδικασίες προεξάρχοντα ρόλο. Πρότυπο και αφετηρία προς αυτή την κατεύθυνση απετέλεσε το πρόγραμμα ESPRIT (European Strategic Programme for Research and Development in Information Technology), για το οποίο οι

πρωτοβουλίες των μεγάλων ευρωπαϊκών βιομηχανιών στον κλάδο της πληροφορικής και των επικοινωνιών, οι οποίες και συνήλθαν στο πρώτο 'στρογγυλό τραπέζι' το 1981, ήταν εκείνες που επηρέασαν κατ' εξοχήν και διαμόρφωσαν εν πολλοίς τη δυναμική και το συγκεκριμένο πλαίσιο δράσης.

Τα Προγράμματα Πλαίσιο έχουν μεν κατεξοχήν κοινοτικό χαρακτήρα, τόσο ως προς τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, όσο και ως προς την πηγή χρηματοδότησης, παραμένουν όμως κατά βάση πρόσθετα προγράμματα σε αυτά των κρατών-μελών, τα οποία συνεχίζουν να σχεδιάζονται και εκτελούνται ανεξάρτητα, αυτόνομα και χωρίς στοιχείο αλληλεπίδρασης ή συντονισμού μεταξύ τους. Η προώθηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας από το 2000, έρχεται να αλλάξει αυτή την κατάσταση, σηματοδοτώντας έτσι την απαρχή της *τέταρτης* φάσης.

Εδώ η προσπάθεια έγκειται στο σχεδιασμό ενός δικτύου, εμπεριέχοντας στοιχεία α) από την λεγόμενη αρνητική ολοκλήρωση - κατά αναλογία της απελευθέρωσης της αγοράς - επιτρέποντας την ελεύθερη διακίνηση τόσο των ερευνητών, όσο και των αποτελεσμάτων της έρευνας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και β) από την θετική ολοκλήρωση. Αυτή με τη σειρά της υπονοεί την αλληλεπίδραση μεταξύ των εθνικών προγραμμάτων, των πρόσκαιρων ή μη διακυβερνητικών συνεργασιών και της κοινοτικής δράσης, προσεγγίζοντας με αυτό τον τρόπο σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και το συντονισμό τους. Έτσι, το Π.Π. από έκφραση και αυτοσκοπός της ευρωπαϊκής πολιτικής έρευνας, μετατρέπεται σε βασικό εργαλείο άσκησης και εφαρμογής διαρθρωτικής πολιτικής στον τομέα αυτό, ενώ από πρόγραμμα πρόσθετο ή έστω συμπληρωματικό προς τα εθνικά προγράμματα, μεταλλάσσεται σε μοχλό συντονισμού και σε σημείο αναφοράς τους. Συνεπώς η σύνδεση μεταξύ των εθνικών, των διακρατικών αλλά και των κοινοτικών παρεμβάσεων μπορεί να ειπωθεί ως μια προσπάθεια εισαγωγής της λεγόμενης πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και στον ερευνητικό τομέα.

Στη συνέχεια, η μεγάλη καινοτομία της επόμενης (*πέμπτης*) φάσης, στην οποία εισήλθε η Ευρωπαϊκή Ένωση κατά το τρέχον έτος και την εφαρμογή του 'Εβδομου Προγράμματος Πλαισίου' (2007-2013) δεν θα πρέπει να αναζητηθεί τόσο στη σημαντική αύξηση των διατιθέμενων πόρων, όσο στη μεταβολή των στόχων που ετέθησαν. Ως προς αυτό, σημαντική εξέλιξη αποτελεί η δημιουργία του 'Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας', ένα θεσμό κατεξοχήν και αποκλειστικά ομοσπονδιακού χαρακτήρα, όπου η

χρηματοδότηση των ερευνητικών έργων από μέρους του θα γίνεται στη βάση του ανταγωνισμού μεταξύ των ερευνητών, στη βάση ενός μοναδικού κριτηρίου – εκείνου της επιστημονικής αριστείας. [Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί, ότι το Επιστημονικό Συμβούλιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας, το οποίο αποτελείται από είκοσι δύο κορυφαίους επιστήμονες από όλους τους επιστημονικούς κλάδους - από τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες ως τις θετικές, αποκαλούμενες και ως "σκληρές" επιστήμες - εξέλεξε ως πρώτο πρόεδρό του τον Έλληνα βιολόγο και καθηγητή Φώτη Καφάτο].

Μέχρι το 2006 ο λόγος ύπαρξης της κοινοτικής πολιτικής ήταν η καταπολέμηση του κατακερματισμού της ερευνητικής προσπάθειας. Κεντρικό και υποχρεωτικό χαρακτηριστικό των ερευνητικών προγραμμάτων που χρηματοδοτεί το Π.Π. ήταν η συνεργασία ερευνητικών ομάδων από περισσότερες της μιας χώρες. Με την πρόταση της Επιτροπής για το 7^ο Π.Π., σε αυτό το διεθνικό χαρακτήρα των κοινοτικών δράσεων προστίθεται στον ορισμό του προσδοκώμενου οφέλους για την Ευρώπη η βελτίωση αυτής καθαυτής της ποιότητας της έρευνας.

Παρατηρώντας τώρα στο σύνολό τους τις συνιστώσες της ευρωπαϊκής πολιτικής, αυτές θα μπορούσαν να διαχωριστούν σε εκείνες που έχουν άμεσο χρηματοδοτικό χαρακτήρα και σε εκείνες που διακατέχονται από περισσότερο συμβουλευτικό και προωθητικό - όχι όμως και κανονιστικό - χαρακτήρα.

Στις παρεμβάσεις της πρώτης κατηγορίας, δηλαδή σε εκείνες που διακατέχονται από το χρηματοδοτικό στοιχείο, περιλαμβάνονται:

α) οι αυτοτελείς πρωτοβουλίες και σχέδια του 'Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας'. Υπολογίζεται ότι κατά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του θα χρηματοδοτηθούν περίπου τριακόσιες ερευνητικές προτάσεις (από τις εννιά χιλιάδες διακόσιες περίπου αιτήσεις). Ενδιαφέρον είναι εξάλλου το γεγονός, ότι τα σχέδια αυτά καλύπτουν και αφορούν όλους τους ερευνητές που δραστηριοποιούνται ή θέλουν να κάνουν κάτι τέτοιο στην Ε.Ε., ανεξάρτητα από την εθνικότητά τους και χωρίς κανένα προαπαιτούμενο διεθνικής συνεργασίας. Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι μεταξύ των εννιά χιλιάδων διακοσίων αιτήσεων υπάρχουν περίπου τριακόσιες που προέρχονται από ερευνητές που βρίσκονται στην Ελλάδα κι ένας μεγαλύτερος αριθμός, της τάξης των τριακοσίων σαράντα περίπου, που σκοπεύουν να εκτελέσουν το ερευνητικό τους έργο στην χώρα μας.

β) τα συνεργατικά προγράμματα, τα οποία αποτελούσαν κι αποτελούν τον κύριο όγκο των ερευνητικών έργων που πραγματοποιούνται μέσω των Π.Π. Ενδιαφέρον ερώτημα εδώ αποτελεί το πώς, από ποιους και στη βάση ποιών πιέσεων καθορίζονται οι τομείς και τα ερευνητικά πεδία που καλύπτονται από τα συνεργατικά προγράμματα του Π.Π. Ας σημειωθεί πάντως ότι με το 7^ο Π.Π. επιδιώκεται να δοθεί αυξημένος ρόλος στη βιομηχανία ως προς αυτό το επίπεδο του καθορισμού της ερευνητικής ατζέντας.

γ) Τέλος, τα αυτοτελή σχέδια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας και τα συνεργατικά προγράμματα συμπληρώνονται κι από ένα ευρύ πρόγραμμα υποτροφιών - το ευρύτερα γνωστό ως πρόγραμμα "Marie Curie" - καθώς επίσης και από μια προσπάθεια χρηματοδότησης των ερευνητικών υποδομών στην Ε.Ε., η οποία όμως δεν έχει τελεσφορήσει ακόμη στο επιθυμητό τουλάχιστον επίπεδο.

Από την άλλη, οι παρεμβάσεις της *δεύτερης* κατηγορίας, αυτές δηλαδή με προωθητικό χαρακτήρα και σκοπό αποτελούν την πιο "μαλακή" πτυχή των κοινοτικών παρεμβάσεων. Σε αυτές περιλαμβάνονται οι ανακοινώσεις και η αξιοποίηση των 'βέλτιστων πρακτικών' μέσω της εφαρμογής της 'ανοιχτής μεθόδου συντονισμού'. Σε αυτό το πλαίσιο, ο δίδυμος ποσοτικός στόχος αναφορικά με την ερευνητική δράση στην Ε.Ε. που τέθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης ('μέχρι το 2010 αύξηση από 1.9% στο 3% του αθροίσματος των ΑΕΠ των δαπανών για την έρευνα ... και τα 2/3 αυτού να προέρχεται από τον ιδιωτικό τομέα') έδωσε ενδεχόμενα μια ώθηση προς την περαιτέρω ενίσχυση της ερευνητικής πολιτικής και δράσης, την ίδια στιγμή όμως δεν παρέχει καμία πρόβλεψη και διάταξη σχετικά με τον τρόπο υλοποίησης των όποιων στόχων της εν λόγω πολιτικής.

Η χαλαρότητα αυτή και η μη δεσμευτικότητα των κοινοτικών αποφάσεων οδήγησε έτσι στο φαινόμενο, μόνο ορισμένα κράτη μέλη να τηρήσουν τα συμφωνηθέντα, αναφορικά με την αύξηση των δαπανών για την έρευνα ως ποσοστού του Α.Ε.Π. τους, ενώ άλλα παρέμειναν στο ίδιο ποσοστό, ένα δε – η Ελλάδα – μείωσε τα σχετικά ποσοστά παρόλο ότι αυτά ήταν τα χαμηλότερα όλων όσων 'υπέγραψαν' τη σχετική διακήρυξη στη Βαρκελώνη (από 0,64% του ελληνικού Α.Ε.Π. το 2001 σε 0,57% το 2004).

Συνεπώς η – πέραν του Προγράμματος Πλαισίου - ευρωπαϊκή πολιτική για την έρευνα παραμένει στο επίπεδο των συστάσεων, του λόγου και των διακηρύξεων, χωρίς κανένα στοιχείο πίεσης και εξαναγκασμού (όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της κοινοτικής νομισματικής πολιτικής).

Στο σημείο αυτό και ειδικά ως προς την ελληνική ερευνητική παρουσία αξίζει νομίζω να σημειωθεί ότι οι Έλληνες ερευνητές τόσο των πανεπιστημίων και των ερευνητικών ινστιτούτων έχουν καταφέρει να αποκτήσουν μια ιδιαίτερα καλή θέση στα Προγράμματα Πλαίσιο. Ας τονιστεί δε ότι αυτό είναι αποκλειστικά σε βάση ανταγωνιστική και χωρίς ίχνος παράτυπης και εξωγενούς παρέμβασης ή διαφθοράς, ή σύνδεσης με το στόχο της οικονομικής συνοχής. Έτσι, το μερίδιο της είναι πάνω από 3.5% (διπλάσιο δηλαδή του αντίστοιχου ποσοστού συμμετοχής της στο συνολικό ΑΕΠ, ή τα έσοδα του κοινοτικού προϋπολογισμού). Ως προς δε τα ευρωπαϊκά ερευνητικά κονδύλια ανά ερευνητή η Ελλάδα είναι πρώτη μεταξύ όλων των χωρών της Ε.Ε.! Από την άλλη ανέφερα ήδη ότι αν και τελευταία ήταν και η μόνη που μείωσε τα σχετικά κονδύλια ως ποσοστό του ΑΕΠ! Παρατηρείται δηλαδή μια αναντιστοιχία μεταξύ της ελληνικής συμμετοχής στα ευρωπαϊκά προγράμματα, η οποία κρίνεται δυσανάλογα καλή για το ερευνητικό μέγεθος της χώρας, και της εθνικής δημόσιας και ιδιωτικής δράσης, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ακόμη κι ως συμβολική.

Προσπαθώντας να ψηλαφίσουμε τις επιπτώσεις των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω σχετικά με τις κοινοτικές δράσεις και τη διεθνή δυναμική γύρω από τα θέματα της έρευνας, για το ελληνικό πανεπιστήμιο εν γένει, το πρώτο που θα μπορούσε να ειπωθεί είναι ότι η αύξηση των κονδυλίων για την έρευνα, τόσο η δημόσια όσο και η ιδιωτική - στο βαθμό που υλοποιηθούν οι εθνικές δεσμεύσεις έναντι των από κοινού κοινοτικών αποφάσεων - συνεπάγεται αυτόματα και την αύξηση των πόρων των πανεπιστημίων από την κεντρική κυβέρνηση.

Κατά δεύτερο λόγο θα πρέπει σε αυτό το σημείο να συνυπολογισθεί, ότι μόνο ένα μέρος της ερευνητικής προσπάθειας της Ε.Ε. είναι απόλυτα ανοιχτό σε όλους τους τομείς και όλες τις επιστήμες και ως εκ τούτου καθορίζεται "από τα κάτω" (bottom-up), δηλαδή στηρίζεται αποκλειστικά στην προσωπική επιθυμία και επιστημονική περιέργεια του ερευνητή και της ερευνήτριας. Αντίθετα, μεγάλο μέρος της κατεύθυνσης και του προσανατολισμού της ερευνητικής προσπάθειας - κι όχι βέβαια η έρευνα αυτή καθ' εαυτή -

καθορίζεται από το Συμβούλιο Υπουργών, στη βάση των προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες με τη σειρά τους εκφράζουν και ένα σύνθετο αποτέλεσμα παρεμβάσεων και πιέσεων στο υπερεθνικό επίπεδο. Το συγκεκριμένο πλαίσιο και κλίμα δεν μπορεί παρά να επηρεάσει - σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό - το ελληνικό πανεπιστήμιο και τον τρόπο με τον οποίο καθορίζεται ο προσανατολισμός της ερευνητικής προσπάθειας στους κόλπους του.

Με άλλα λόγια, αργά ή γρήγορα και το ελληνικό πανεπιστήμιο θα πρέπει να προσαρμόσει το ερευνητικό του πρόγραμμα, όχι μόνο στις ανάγκες της 'προσφοράς' γνώσης, αλλά και της 'ζήτησης' της. Θα πρέπει δηλαδή να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας, όπως αυτές εκφράζονται και από τη βιομηχανία.

Μια *τρίτη* κατά σειρά επίπτωση, υπό τη μορφή της γενικότερης επικρατούσας τάσης, σχετίζεται με ό,τι περιλαμβάνει ο όρος διεθνής εξωστρέφεια. Πιο συγκεκριμένα, οι διεθνείς συνεργασίες με άλλα πανεπιστημιακά ιδρύματα, η κινητικότητα τόσο του διδακτικού προσωπικού όσο και των φοιτητών, τα κοινά εκπαιδευτικά προγράμματα δεν μπορεί παρά να επηρεάζουν τη δραστηριότητα του ελληνικού πανεπιστημίου. Εδώ πρέπει να αναφερθεί το γεγονός, ότι στον εν λόγω τομέα των διεθνών συνεργασιών, συγκεκριμένοι πυρήνες του ελληνικού δημόσιου πανεπιστημίου - κι όχι συνολικά το ελληνικό πανεπιστήμιο - έχουν ήδη δραστηριοποιηθεί ως σήμερα με ιδιαίτερη επιτυχία.

Ένας ακόμη τομέας - ο *τέταρτος* κατά σειρά - όπου η δημόσια συζήτηση έχει ήδη ανοίξει, γεγονός που αποδεικνύεται κι από ορισμένες από τις σημερινές εισηγήσεις, αφορά την σχέση ανάμεσα στην έρευνα και την αγορά. Αυτή την φορά όμως όχι λόγω της ζήτησης από τις επιχειρήσεις για ερευνητικό αποτέλεσμα, αλλά μέσα από το πρίσμα της σύνδεσης της έρευνας με τη διδασκαλία, και όλων με την αγορά εργασίας. Το κλασικό παλιό κεντρικό ζήτημα σε νέα μορφή και ένταση. Κατά πόσο σκοπός του πανεπιστημίου είναι ή πρέπει να είναι η επαγγελματική κατάρτιση και ο εργαλειακός ή χρηστικός προσανατολισμός των προγραμμάτων σπουδών που αυτό προσφέρει, πέρα από την παροχή μιας γενικής επιστημονικής μόρφωσης, ανεξάρτητης από τις επιταγές της σύγχρονης αγοράς εργασίας, και ως εκ τούτου της οικονομίας συνολικά.

Επιγραμματικά ως προς αυτό, μπορεί να λεχθεί, ότι η μονομέρεια και η ολιστική θεώρηση των πραγμάτων είτε προς τη μια, είτε προς την άλλη κατεύθυνση και

προσανατολισμό, είναι επιζήμια. Είναι προφανές ότι τέτοια θεμελιώδη και σοβαρά ζητήματα άπτονται της φιλοσοφίας του πανεπιστημίου, ως θεσμού και οργανισμού, αλλά και του γενικότερου λόγου ύπαρξης, δραστηριοποίησης και ρόλου του. Συνεπώς ο χειρισμός τους χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή και ενδελεχή ανάλυση των δεδομένων, των επιδιωκόμενων στόχων και των διαθέσιμων μέσων.

Τέλος, η *πέμπτη* παράμετρος, αναφορικά με τις εξελικτικές επιδράσεις επί του ελληνικού πανεπιστημίου αφορά τη διακυβέρνηση και την εν γένει οργάνωσή του, τόσο από την πλευρά της κεντρικής εξουσίας, όσο και από την πλευρά αυτής καθ' εαυτής της διοίκησης των πανεπιστημίων. Ας υπενθυμιστεί ότι η κοινοτική νομοθεσία και πρακτική δεν κάνει καμία αναφορά στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των πανεπιστημίων, δηλαδή αν αυτά πρέπει να είναι αποκλειστικά δημόσια ή όχι. Αντίθετα, το θέμα που ανακύπτει εδώ - όχι τόσο στα πλαίσια της κοινοτικής δράσης όσο σε αυτά της ευρύτερης διεθνούς (διαδικασίας της Μπολόνια) έχει να κάνει με την οργάνωση των πανεπιστημίων στη βάση της αυτονομίας, της λογοδοσίας και της αξιολόγησής τους, ή όπως συνηθίζεται να λέγεται στη βάση των τριών "άλφα", από το ακρωνύμιο των αντίστοιχων λέξεων στα αγγλικά, *Autonomy - Accountability - Assessment*.

Έτσι είναι δυνατό το πανεπιστήμιο να διοικηθεί, να οργανωθεί και να δραστηριοποιηθεί μακριά τόσο από τον ασφυκτικό και έλεγχο του Κράτους, όσο και από τους μηχανισμούς της αγοράς, ιδιαίτερα στο μέτρο που αυτοί γίνονται πιστικοί προς τη μονοσήμαντη κατεύθυνση της επίτευξης του μέγιστου δυνατού κέρδους.